

Úvod do ekonomiky vzdělávání

Ekonomika školství

- Hraniční vědní disciplína ekonomiky a pedagogiky.

Dělení:

- 1) Odvětvová ekonomika – ekonomické aspekty školství jako odvětví
- 2) Speciální ekonomická disciplína – zabývá se vzájemným vztahem vzdělání a ekonomiky

Členění

- 1) Vnitřní ekonomika školství – zkoumá mikroekonomické aspekty výchovy a vzdělávání (plánování počtu učitelů, žáků, odměňování..)
- 2) Vnější ekonomika školství – zkoumá makroekonomické aspekty vzdělávání (vliv vzdělávání na ekonomický růst, celkové náklady..)

Odvětví školství:

- Zdrojový charakter – ovlivňuje pracovní sílu a zprostředkovaně další faktory
- Cílový charakter – harmonický rozvoj člověka

Okruhy problémů, které EŠ zkoumá

- Vzájemný vztah vzdělání a vědeckotechnického pokroku
- Financování školství
- Prognózování školství
- Veřejná správa ve školství
- Odměňování pedagogických a nepedagogických pracovníků
- Terciální vzdělávání
- Vyhodnocení nákladů na vzdělání
- Hmotné zabezpečování žáků a studentů

Školství se skládá z:

- a) Školského systému
- b) Školské soustavy (soubor výchovně-vzdělávacích zařízení)
- c) Školských subsystémů (předškolní výchova, základní, střední...)

Výchova – vzdělávání - vzdělání

Výchova – cílevědomá, společensky determinovaná činnost, která je zaměřená na formování člověka. Je to proces, v kterém se záměrným působením utváří osobnostní, morální a charakterové vlastnosti jedince a v kterém si jedinec sám osvojuje určité normy a způsoby chování ve společnosti.

Vzdělávání – proces, v kterém převažuje informativní aspekt a v kterém jedinec získává a osvojuje si soustavu poznatků, vědomostí, zručností a návyků.

Vzdělání – výsledný efekt výchovy a vzdělávání. Jeho subjektem (nosičem) je člověk, který získává určité vzdělání, anebo společnost jako celek (vzdělanostní struktura obyvatelstva). Má nehmotný charakter, je pouze vlastností člověka, který s ní může disponovat a dále kultivovat.

Pojetí vzdělání

- Osobnostní (složka kognitivní vybavenosti osobnosti)
- Obsahové (učivo, obsah vzdělání, vzdělávací cíle)
- Institucionální pojetí (organizovaná činnost zabezpečována institucí školství, formálního vzdělávání, celoživotního učení)
- Socioekonomické pojetí (charakteristika populace)
- Procesuální pojetí (proces, jímž se realizují stavy jedince a společnosti ve smyslu pojetí 1-4)

Funkce vzdělání

- Ekonomická – vzdělání je nevyhnutelnou podmínkou ekonomického růstu. Tuto funkci plní vzdělání prostřednictvím kvalifikace.
- Sociálně- kulturní – vliv na rozvoj mimoekonomických oblastí života společnosti (lidské hodnoty, stabilitu, výchovu dětí...)
- Preventivní – zajištění svojí životní existence, osobního rozvoje, podpora a rozvoj sociálního bezpečí a suverenity.
- Nápravná – pomáhá léčit už existující problémy
- Socializační – formování člověka jako společenské bytosti, tj. pracovní síly a lidské osobnosti.

Poznatky:

- Instrumentální povahy – vědomosti a poznatky potřebné k výkonu určité práce, jsou specifického určení
- Kultivační povahy – mají kultivační charakter

Kvalifikace

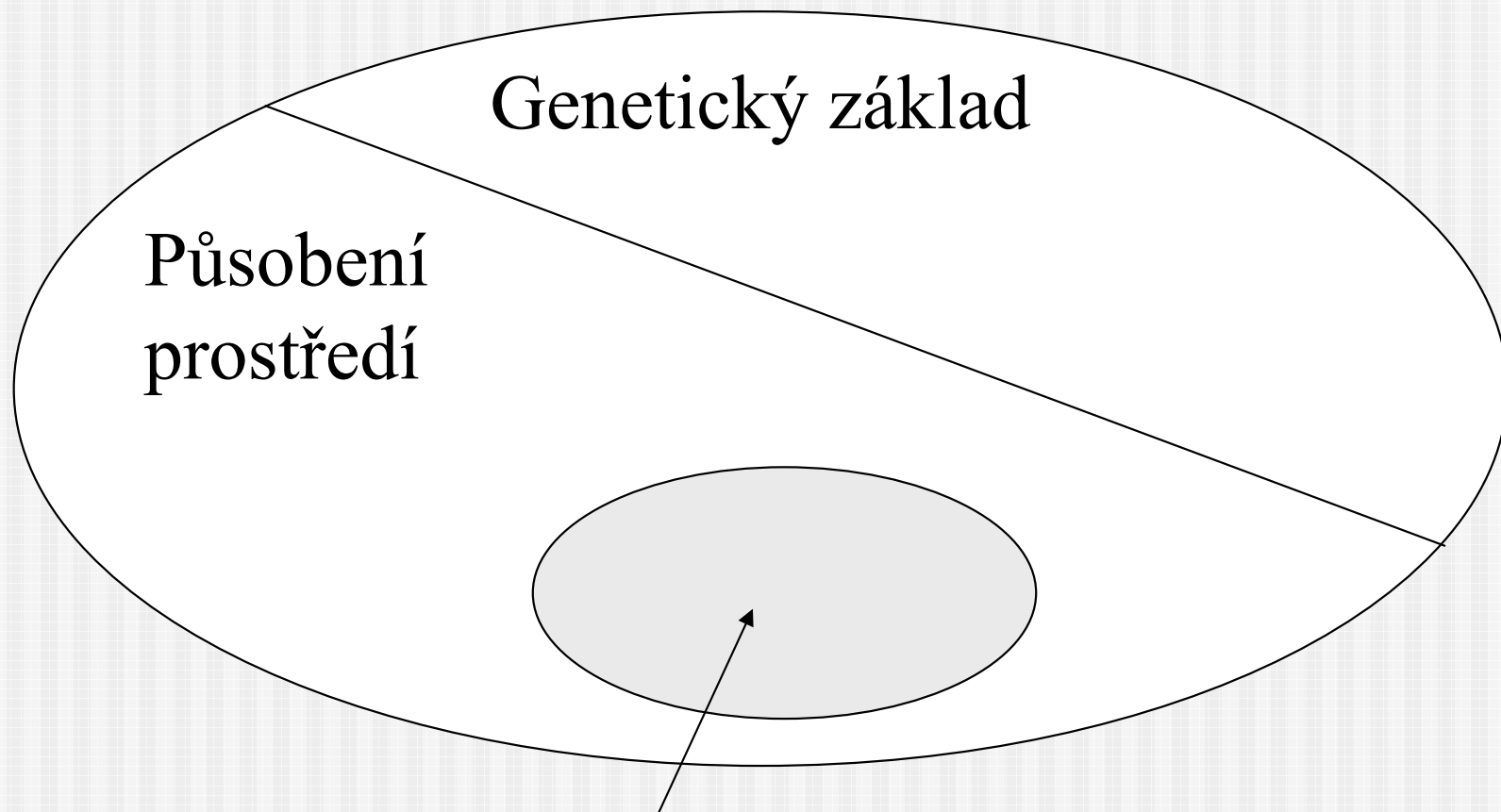
- Výsledek historického společenského vývoje a postupné dělby práce. Je to souhrn schopností, které v určitém čase a prostoru vyžaduje společnost pro výkon určitých povolání.
- Fyzická a smyslová způsobilost
- Duševní způsobilost (intelligence, nadání, vlohy)
- Teoretické vědomosti všeobecného a odborného charakteru, vzdělání
- Praktické zkušenosti (zručnost, šikovnost, pohotovost)

Potřeba nového chápání kvalifikace

- souvisí se strukturálními změnami ekonomiky.
- 1) Cesta uplatňovaná v Japonsku
- 2) Cesta uplatňovaná ve vyspělých ekonomikách západní Evropy
- 3) Cesta uplatňovaná v USA

- *Čeští učitelé definují cíl hodiny nebo cíl výuky v daném časovém úseku pomocí znalosti nějaké oblasti: „žák má umět, žák se má naučit“, zatímco jejich kolegové z ostatních zemí daleko častěji než znalost sledují porozumění : „žák má pochopit, žák má porozumět“*
- *Příznačné je i to, že čeští učitelé při vymezování cílů výuky vůbec neuvedli řadu cílů, které se objevily ostatních zemích: „komunikovat, rozvíjet obecné myšlenkové dovednosti, rozvíjet experimentální dovednosti, rozvíjet metody vědeckého zkoumání, učit žáky týmové práci, podporovat pozitivní postoj žáků k přírodním vědám a zájem o ně“.*

Čím je jedinec formován

Vzdělávání = metodická socializace

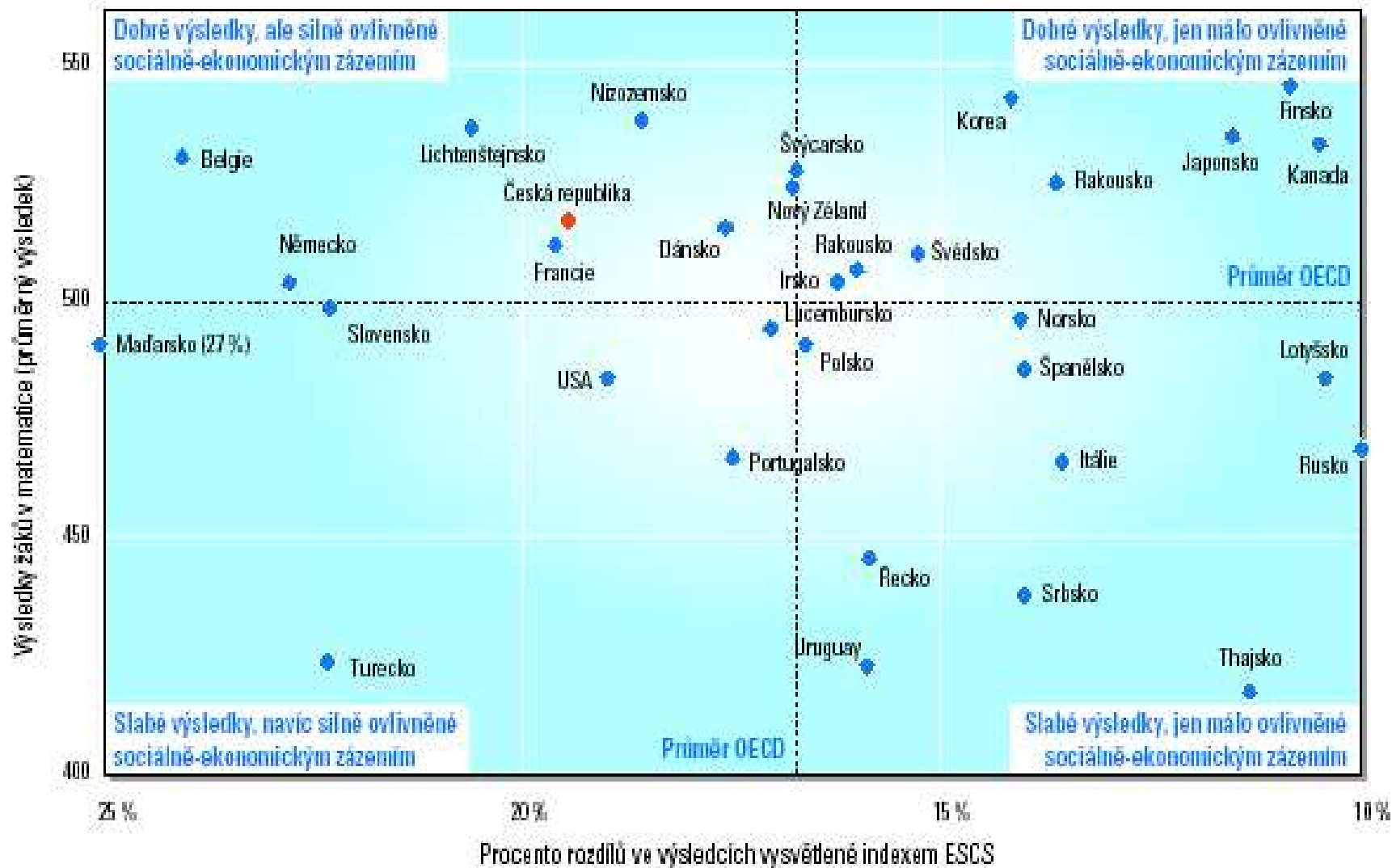
Základní socializační prostředí

- Rodina
- Škola
- Skupina vrstevníků
- Společnost a vzdělávací systém

Rodina

- Index ekonomického, sociálního a kulturního statusu - úroveň povolání a vzdělání rodičů, přístup ke kultuře a vybavení domácnosti kulturními statky (mj.: počet knih v domácnosti – klasická literatura, poezie, slovníky a encyklopedie, vlastní pokoj, vlastní pracovní stůl, umělecké výtvary)

Vliv rodinného zázemí na výsledky žáků (OECD PISA 2003)

Vzdělání z hlediska teorie statků, postavení a význam vzdělání ve VS

Tržní selhání

Existence kolektivních statků

- Nedělitelnost
- Nevyloučitelnost ze spotřeby
- a) Vyloučení je technicky nemožné
- b) Vyloučení je nevhodné – vysoké transakční náklady, politické rozhodnutí o povinné školní docházce

Členění statků dle Browna a Jacksona (1990)

	Vyloučitelnost ze spotřeby	Nevyloučitelnost ze spotřeby
rivalita ve spotřebě	čisté privativní statky <ul style="list-style-type: none">- náklady na vyloučení jsou nízké- potraviny, obuv	smíšené kolektivní statky <ul style="list-style-type: none">- statky, kterých užitky jsou spotřebovávány kolektivně, ale může dojít k naplnění jejich kapacity- veřejný park, veřejná plováren
nerivalita ve spotřebě	smíšené kolektivní statky <ul style="list-style-type: none">soukromé statky spojené s externalitami- dopravný systém, očkování	čisté kolektivní statky <ul style="list-style-type: none">vysoké náklady spojené s vyloučenímfinancované z daňových příjmůnárodní obrana

Hlavné znaky statků podle Bailey (1995)

Typ statku	čistý kolektivní	smíšený kol. s externalitou	statek pod ochranou	čistý privátní statek
Kdo získává?	všichni členové spol.	spotřebitelé a společnost	individuální spotřebitelé	individuální spotřebitelé
vylučitelnost neplatičů	technicky nemožná	složitá až nemožná	možná	možná
Možnost stanovení P	nemožné	možné	možné	možné
Spotřebitelský výběr	neexistuje	určitá míra	plná míra	plná míra
Vliv spotřeby na S	není	?	x	x
Kdo by měl platit (alokat. efektivnosti)	daňový poplatník	spotř. platí ceny - dotace	spotř. platí ceny z daní	spotřebitelé platí plná Na
vztah mezi placením a	neexistuje	těsný	těsný	plný

Charakteristiky smíšeného statku podle Bénarda (1989)

- vyloučitelnost
- rivalita
- růst anebo pokles kvality v závislosti od růstu rozsahu spotřeby

Tržní selhání

- Existence externalit
 - a) Negativní
 - b) Pozitivní – pravděpodobněji nejklasičtější příklad je oblast poskytování vzdělávacích služeb (preventivní očkování)

Příklady soukromých a veřejných užitků plynoucích ze vzdělání

Soukromé užitky

- **rozvoj osobních vlastností a schopností**
- **zvětšení schopnosti vážit si a rozpoznávat široký rozsah kulturních a jiných hodnot**
- **větší pracovní příjmy**
- **lepší mobilita na pracovním trhu**
- **větší flexibilita při adaptaci na nové životní a pracovní podmínky**

Veřejné užitky

- reprodukce základních demokratických a kulturních hodnot společnosti**
- **reprodukce LK jako podmínky dalšího ekonomického růstu**
- **větší daně či příjmy veřejných rozpočtů**
- **nižší nezaměstnanost**

Přínosy vzdělání (užitky)

1. vztah mezního užitku jednotlivce k hraničním nákladům na jeho vzdělání
2. vztah mezního užitku společnosti k hraničním společenským nákladům na vzdělání

Čistý trh ve vzdělávání není možný z důvodů:

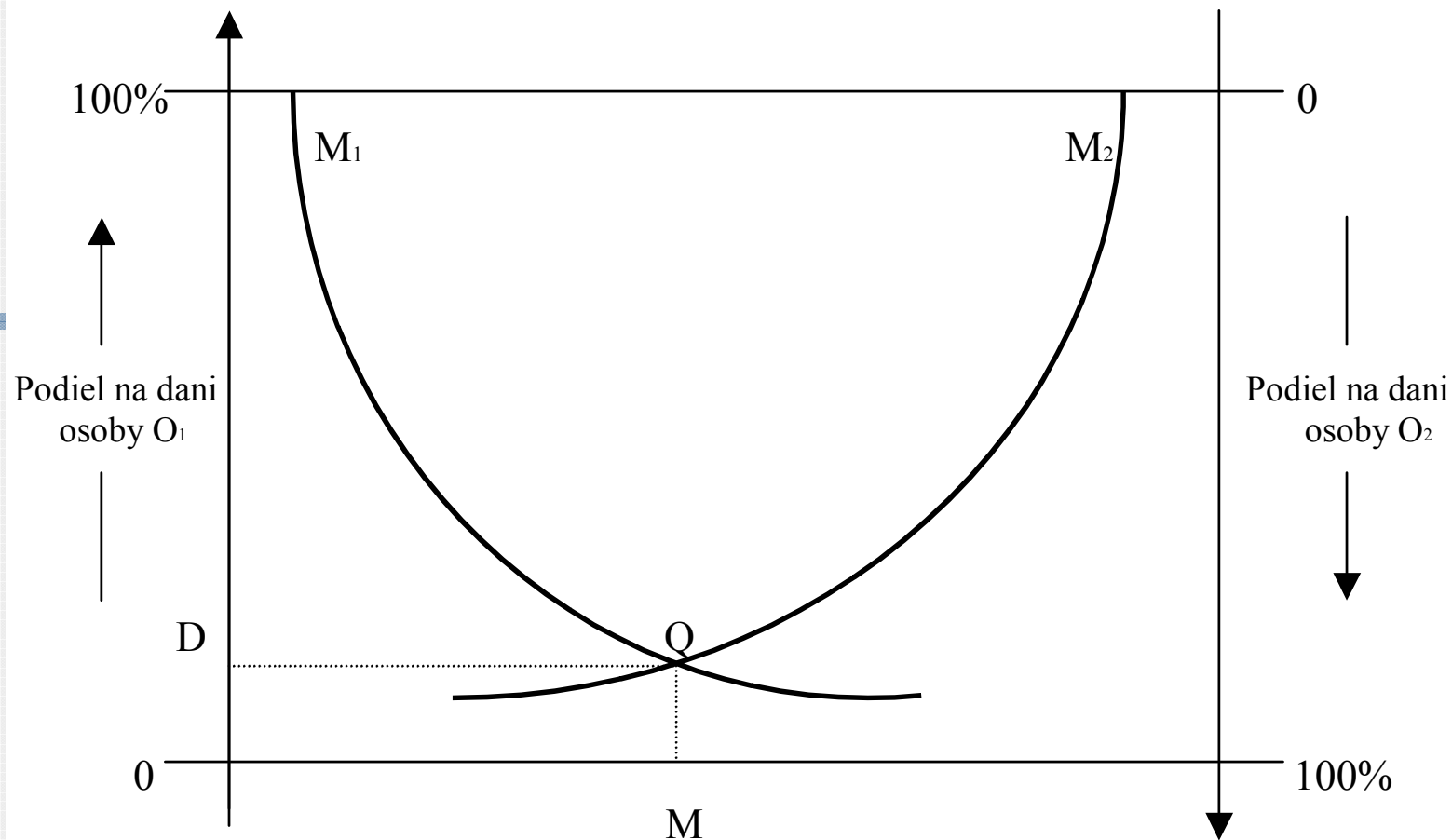
- nedokonalosti kapitálového trhu
- neúplných informací
- existence externalit
- možnosti vzniku monopolu

Vzdělání jako veřejný statek

Hledisko		Odpověď (realita)	Souvislosti
Institucionální	Jak je poskytované?	Netržně (resort školstva)	Selhání trhu
Ekonomické	Jak je spotřebované?	Občany, veřejností	Veřejný statek
Dostupnost užitku	Komu je dostupný?	Celé veřejnosti	Veřejný statek (nerivalitní)
Nabídka	Jak se rozhoduje o jeho produkci?	Politickým hlasováním	Veřejná volba
Formy financování	Jak je financované?	Státní rozpočet	Omezenost zdrojů

Základní atributy vzdělávání

- účinnost vzdělávání- optimální množství vzdělání, které bude maximalizovat čistý společenský užitek
- spravedlivost při poskytování vzdělávání- vyplývá z lidských práv, rovnosti příležitostí, zakotvené v Ústavě ČR

Legenda:

O₁, O₂..... osoby 1 a 2

M₁..... množstvo statku, ktoré by požadovala prvá osoba v závislosti na jej podiele na dani

M₂..... množstvo statku, ktoré by požadovala druhá osoba v závislosti na jej podiele na dani

D..... podiel na dani jednotlivých osôb

Q..... rovnovážny bod

M..... rovnovážne množstvo produkovaných jednotiek daného statku

Listina základních lidských práv a svobod

Čl. 33:

- (1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.
- (2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopnosti občana a možnosti společnosti též na vysokých školách.
- (3) Zřizovat jiné školy státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem, na takových školách se může vzdělání poskytovat za úhradu.
- (4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

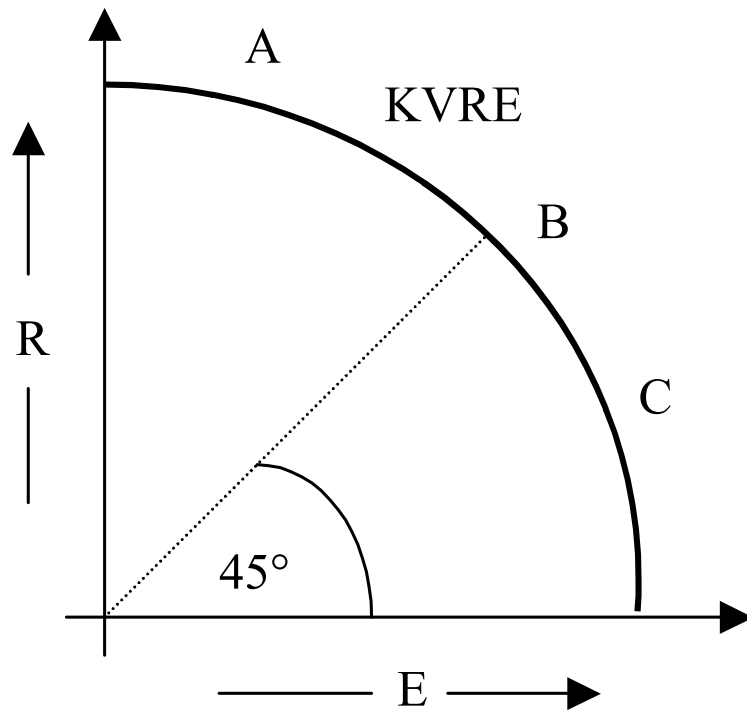
Čl. 25:

Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též právo na

Minimální množství vzdělání

- zabezpečený přístup každého občana k minimálnímu množství vzdělání- povinná školní docházka
- považuje se za společenskou potřebu
- Merit goods

Vzájemný vztah efektivnosti a rovnosti

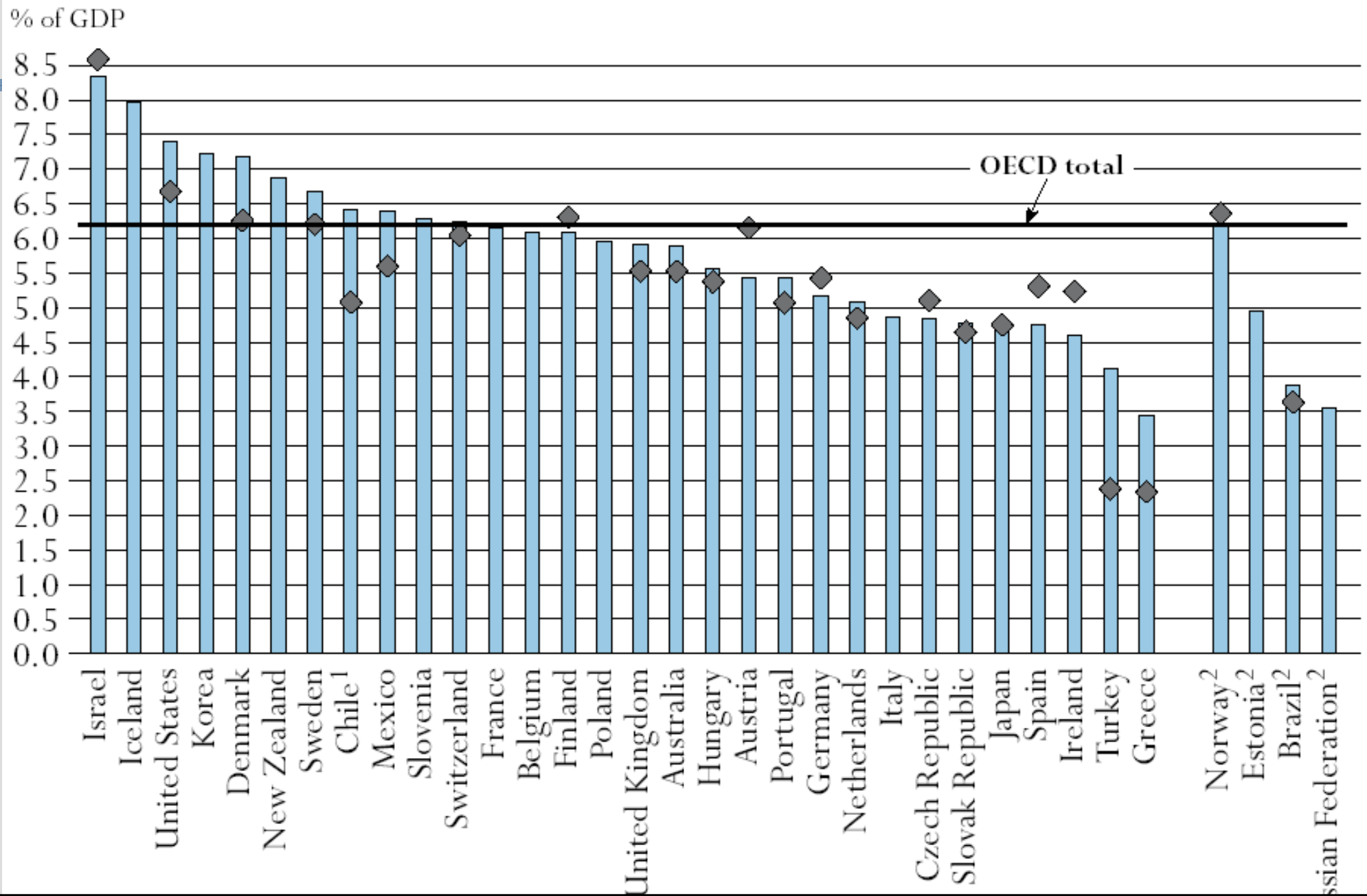
KVRE.....krivka vzt'ahu medzi R a E
R.....rovnosť
E.....efektívnosť

Názory na alokaci zdrojů pro rozvoj vzdělání

- investovat do každého vzdělávajícího se jedince stejnou sumu- rovnost vstupů na vzdělání
- investovat více prostředků do nadaných a talentovaných žáků a studentů
- investovat do vyrovnávajícího vzdělání (méně podporovat nadané žáky)

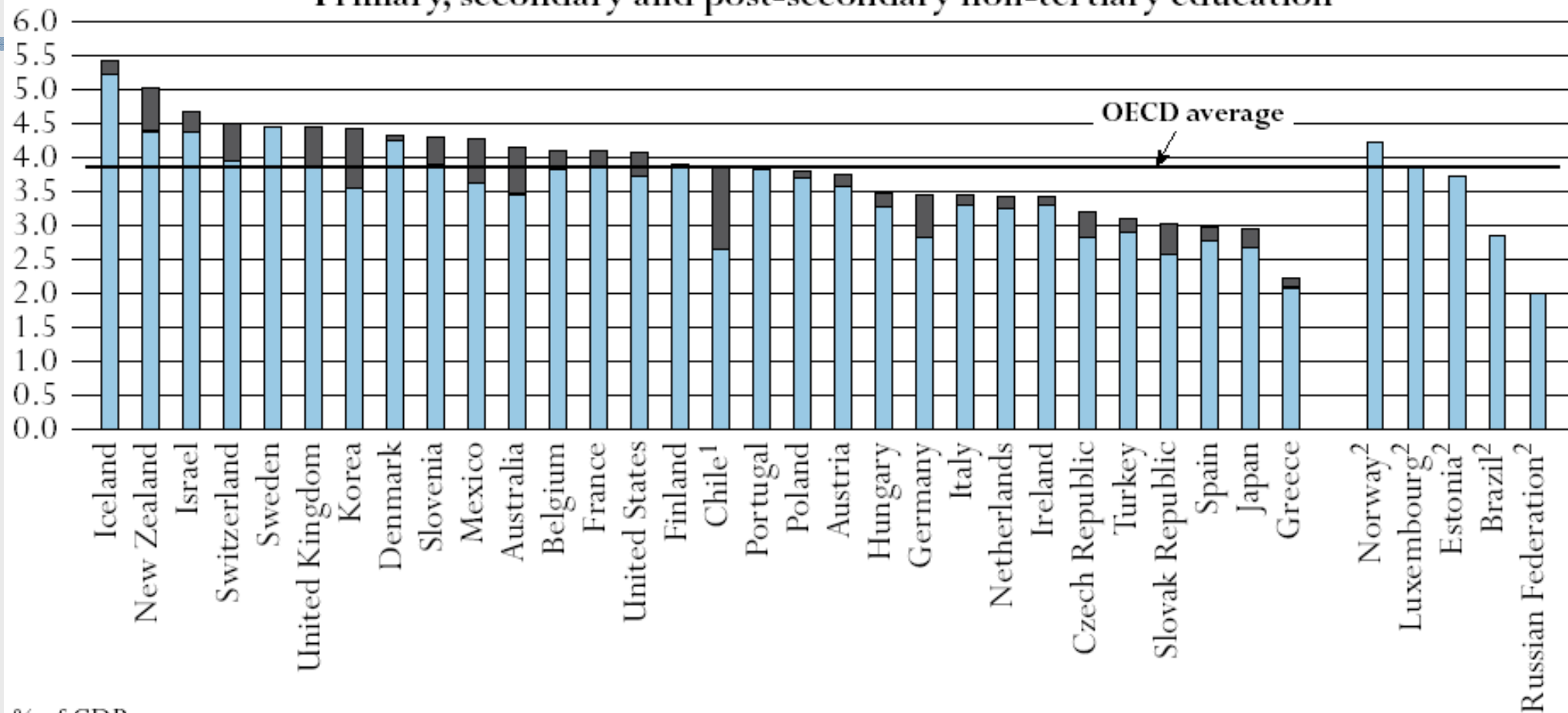
	Náklady přímé	Náklady nepřímé	Výnosy přímé	Výnosy nepřímé
veřejné	přímé výdaje veřejných rozpočtů na vzdělávání	nižší daňové příjmy, oportunitní náklady společnosti	vyšší daňové příjmy, snížení sociálních transferů	lepší zdravotní stav, nižší kriminalita, ekonomický růst
soukromé	poplatky za studium, ostatní služby a materiály	ušlá mzda, ztráta času, psychické náklady	zvýšení příjmu	vyšší status, nižší nezaměst- nanost, osobní uspokojení

Podíl výdajů na vzdělávací instituce na HDP (1995, 2004)

% of GDP

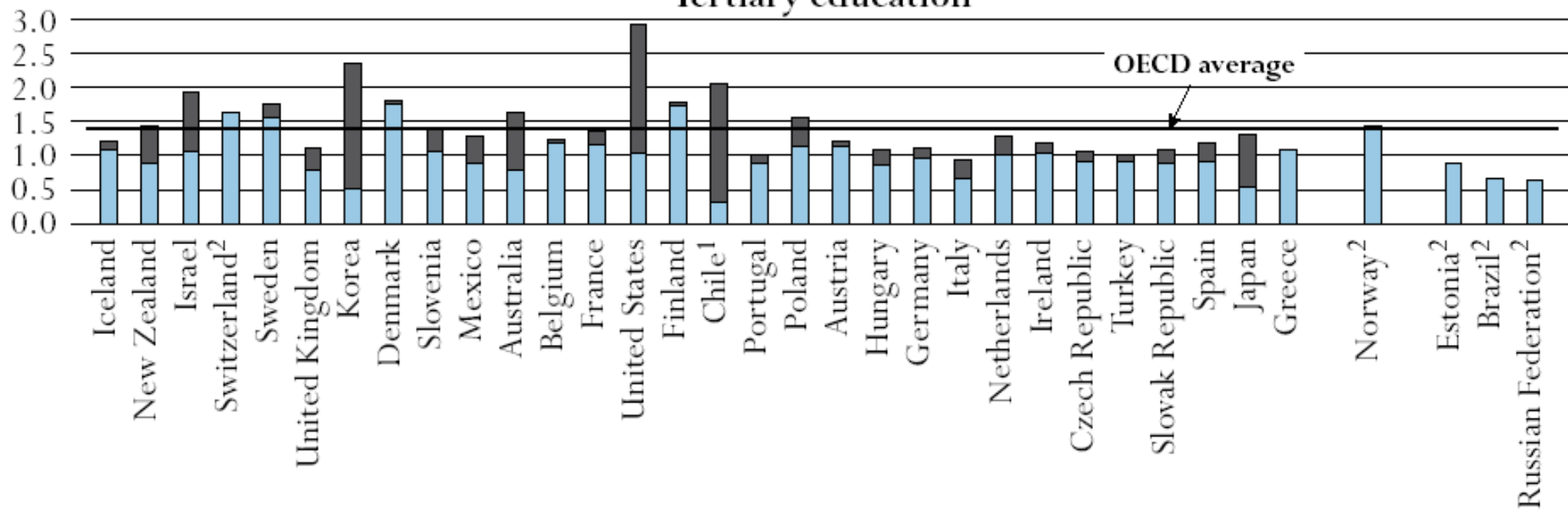
Primary, secondary and post-secondary non-tertiary education

% of GDP

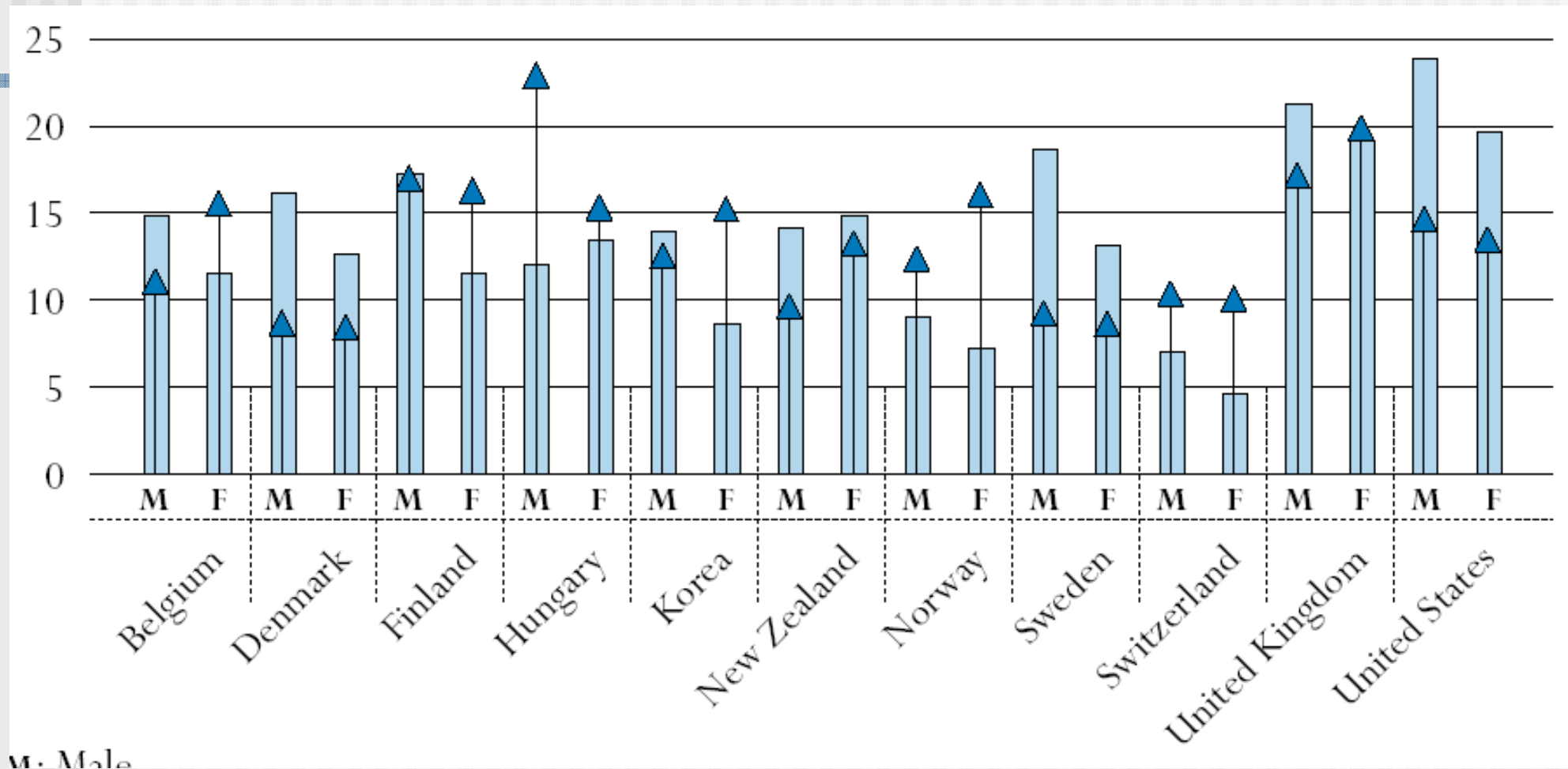
% of GDP

Tertiary education

F

Individuální vnitřní míra návratnosti pro osoby s vysokoškolským vzděláním

M: Male